

*Sekretarijat za planiranje i uređenje prostora i zaštitu životne sredine
Glavni grad Podgorica*

PROGRAMSKI ZADATAK

*konkursa za idejno arhitektonsko rješenje uređenja korita rijeke Ribnice od Novog mosta
do Sastavaka (Skalina) u Glavnom gradu – Podgorici*

Podgorica, april 2017. godine

1. LOKACIJA

1.1 Šira lokacija

Podgorica je glavni grad Crne Gore koji zahvata površinu od oko 1500 km², odnosno 10,7% teritorije Crne Gore. Najnoviji statistički podaci govore da danas u Podgorici živi 187 085 stanovnika, što predstavlja 30% ukupnog crnogorskog stanovništva. Podgorica se nalazi u sjevernom dijelu Zetske kotline, u središtu Crne Gore, na raskrsnici nekoliko značajnih putnih pravaca koji vode od mora ka kontinentalnom dijelu zemlje. Nalazi se na nadmorskoj visini od 44,5 metara. Geografski položaj određen je koordinatama 42,26 sjeverne geografske širine i 19,16 stepeni istočne geografske dužine. Plodna Zetska ravnica, sastav rijeka Zete i Ribnice sa Moračom, neposredna blizina Skadarskog jezera i Jadranskog mora, povoljna klima, komunikativni i strateški položaj, omogućili su da Podgorica izraste u najvedu urbanu aglomeraciju Crne Gore. To je grad koji predstavlja administrativno - upravni, politički, privredni, saobrađajni, naučni i prosvjetno - kulturni centar Crne Gore.

1.2 Mikrolokacija

Podgorica je zaista grad rijeka i mostova. Splet vodnih tokova na kojima leže temelji grada je gusto isprepletan a u samom srcu tog spleta nalazi se najpoznatiji Sastavak – ušće Ribnice u Moraču. Ovo historijsko mjesto godinama čeka uređenje rastinja u koje je obraslo i pripitomljavanje obala kako bi svima onima koji prepoznaju ljepotu prirode i mirni žubor rijeke pružila još jedan nezaobilazan kutak. Predmetna lokacija obuhvata zemljište koje je planskom dokumentacijom predviđeno za “površine javne namjene” i zahvata pojas od Sastavaka (Skalina) do Novog mosta. Sa južne strane predmetna oblast oivičena je visokom, strmom obalom iza koje se pruža Stara varoš, historijsko naselje formirano od pretežno individualnih stambenih objekata izgrađenih u tradicionalnom crnogorskom stilu ali i dijelom naselja koje je, sa druge strane Mosta braće Zlatičanina, prepoznatljivo po visokim stambenim i ugostiteljskim objektima i još uvijek neuređenom Trgu Božane Vučinić. Jedan od bitnijih objekata sa južne strane, obgrljen Ribnicom je i bivši Dom vojske, objekat koji je u fazi rekonstrukcije. Sjeverna obala Ribnice se strmo penje do uređenih parkovskih površina sa punktualnim prisustvom objekata kolektivnog stanovanja. Na zapadnoj strani, na ušću Ribnice u Moraču nalazi se Stari most kao kulturno mjesto prepuno historije, uređeni dio obale poznat pod imenom Skaline i jedno od omiljenih lokaliteta za okupljanje u toplim ljetnjim danima. Sa istočne strane, predmetna lokacija je ograničena Novim mostom ispod kojeg se nalazi čuvena knjižara Karver i dijelom uređeni dio Ribnice.

2. ISTORIJAT RAZVOJA LOKACIJE I OPIS URBANOG TKIVA

2.1 Kratak prikaz razvoja naselja

Rijeka Ribnica čini okosnicu urbanog prostora u dugom historijskom razvoju naselja. Smatra se da je prvo naselje na ušću Ribnice u Moraču formirano kao stanica na rimskom putu Narona (Vid kod Metkovića) - Skodra (Skadar). Rimska vlast se definitivno utvrdila na području Dokleata početkom I v.n.e. Birziminium (Bersumnum) je vjerovatno nastao u I.v.n.e.

Prvi slovenski naziv naselja, Ribnica, se veže za period Nemanjića. Najstariji domaći izvori Žitije sv. Simeona od sv. Save, oko 1208g. i Žitije Stevana Prvovjenčanog, oko 1216.g., pominju Ribnicu kao mjesto rođenja Stevana Nemanje. Smatra se da je Ribnica, ipak, bila samo utvrđenje, jer se kao naselje ne pominje u kasnijim izvorima.

U pisanim izvorima Kotorskog arhiva, ime Podgorica se prvi put pominje 1326. Naselje se pominje kao trgovačka stanica. Pod upravom Nemanjića Podgorica je do 1360.g., kada prelazi u posjed Balšića. Od 1421.g. ulazi u sastav despotovine Stevana Lazarevića, a od 1427. Đurđa Brankovića. Sve do 1449.g. Podgorica je sjedište despotovih vojvoda, a 1451.g. Podgoricu je osvojio Stevan Crnojević kao saveznik Venecije.

Turci se u Podgorici spominju prvi put 1465.g., a po osvajanju Zete podižu u Podgorici veliku tvrđavu između 1474. i 1477.g. Osim u okviru tvrđave, u periodu turske uprave Podgorica se razvija na lijevim obalama Ribnice i Morače kao značajan trgovačko - zanatski centar. Po mletačkim izvorima Podgorica je u XVII vijeku imala oko 900 domova, većinom hrišćanskih. U kasnijem periodu dio hrišćanskog stanovništva prima islam, a i doseljavaju se islamizovani stanovnici iz drugih krajeva (stanovništva turskog porijekla je bilo srazmjerno malo). Polovinom XDC.v. od oko 950 domova, 630 je muslimanskih.

Podgorica je pripala Knjaževini Crnoj Gori 1878.g., a već 1882. g. je započeta izrada urbanističkog plana za Novu varoš na desnoj obali Ribnice. 1886.g. je počela izgradnja prvih kuća po ovome planu. U okviru urbane matrice uspostavljene ovim planom, Podgorica se razvija do 50 -tih godina 20.v., a kasnije grad prelazi i na desnu obalu Morače.

Ovaj sažeti istorijski prikaz urbanog razvoja pokazuje da je naselje na ušću Ribnice u Moraču dugog istorijskog trajanja (skoro 2000 god., ako se ne računa lokalitet Duklje koji je stariji) i da se u najvećem dijelu toga dugog postojanja razvijalo uz Ribnicu.

2.2 Urbane strukture Stare varoši i Podgorice

Intenzivniji razvoj Podgorice tek u drugoj polovini XV vijeka, kada Turci na trouglaonom platou iznad ušća rijeke Ribnice u Moraču podižu (1474 – 1478. godine) novo ili obnavljaju i proširuju zatečeno utvrđenje srednjovjekovnog grada. Dominantni objekat fortifikacije predstavljala je tvrđava (citadela) sa visokim kulama i bedemima. Uz tvrđavu, koja ima prevashodno vojni značaj, ubrzo počinje da se razvija podgrađe – varoš, koja je takođe uokvirena bedemom, sa šest tabija i četiri kapije

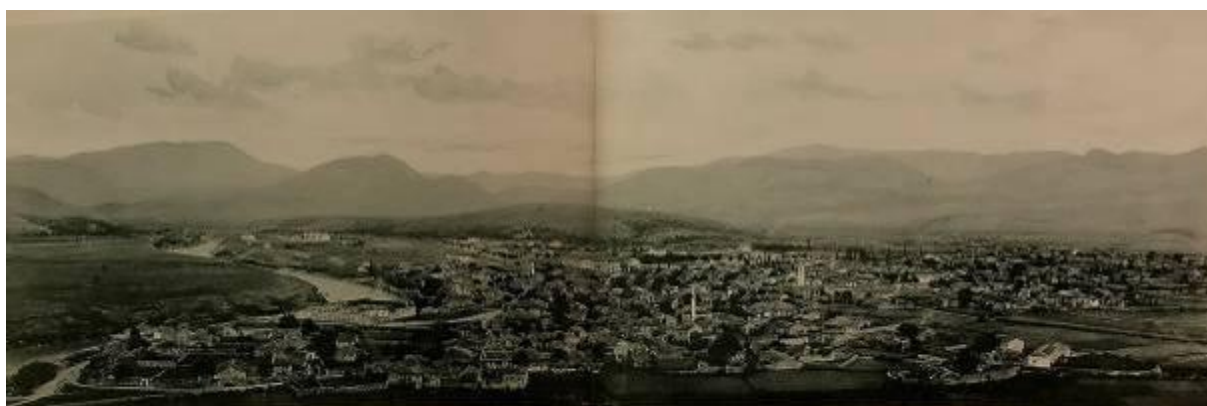
Prvi opis naselja daje 1614. godine M. Bolica, navodeći da je Podgorica osrednje utvrđenje, okruženo prostranim gradom sa 900 većinom hrišćanskih domova, gdje su sam grad, tvrđava i selo zajedno, te, da se može računati da u gradu i tvrđavi ima 2200 ljudi, većinom hrišćana.

Evlija Čelebija u svom putopisu o Podgorici, u XVII vijeku, opisuje da je to "... nova tvrđava u kamenitoj zemlji koja se zove Crna Gora. Tvrđava je četvorouglaonog oblika, a sazidana je od kamena. Snabdjevena je jakim kulama, puškarnicama i prsobranima. Ima jednu kapiju, a leži na oštroj litici okružena opkopom. U tvrđavi se nalazi u svemu tri stotine kućeraka, jedna Fatihova džamija, ambari za pšenicu, odlično skladište municije, topovi i cistijerne. Drugih građevina kao što su han, medresa, hamam, čaršija i bazar nema". Na osnovu ovog opisa, očigledno je da se radi o manjem naselju i da je Podgorica, više vojno-strategijskog nego privrednog značaja.

Kasnije, u XVIII vijeku, istočno od varoških bedema nastaje uz Ribnicu predgrađe Mijećen, bez odbrambenih zidova ali sa jakim kamenim kućama, opasanim visokim zidovima od kamena, što je sve takođe služilo odbrani varoši i tvrđave. Dio predgrađa nastao je i uz Moraču, na pravcu prema Ljuboviću.

Izgled tvrđave i centralne zone Stare varoši sredinom XIX vijeka

Panorama Stare varoši sredinom XIX vijeka

Polovinom XIX vijeka, tvrđava, varoš i predgrađe su u prostornom smislu činili urbanu cjelinu maksimalno prilagođenu konfiguraciji terena. Jasno formirani ansambl tvrđave i Varoši od predgrađa Mijećen dijelila je široka saobraćajnica od Tabačkog mosta do Sahat Kule, u kojoj je bio koncentrisan sav gradski trgovački život. Tu je, kako bilježi francuski konzul u Skadru Ekar (H. Hecquard), 1858. godine bio pazar sa 350 dućana. Isti izvor navodi da u Podgorici ima 950 domova, od čega 630 muslimanskih i 270 hrišćanskih. U to vrijeme u Podgorici se podiže i niz značajnih javnih objekata, kao što su medresa (škola), hamam (kupatilo), hasta-hana (bolnica) i dr. zgrade javne arhitekture.

Varoš (u užem smislu) je, kako je već istaknuto, u početku bila opasana bedemima ojačanim kulama, sa kapijama na najvažnijim pravcima puteva (Zetska, Kučka, Malisorska i Osmanagića).

Ograničeni prostor unutar bedema bio je pažljivo građen. Prostrane prizemne ili spratne kuće, zidane u kamenu i ograđene visokim kamenim zidovima dvorišta (avlija), u duhu balkanske arhitekture i mediteranskog primorskog graditeljstva, grupisane su po insulama (mahalama). Ulice koje razdvajaju insule, formirane od ogradnih zidova avlija i prizemlja objekata (obično bez otvora prema ulici), suticale su se na proširenjima raskršća, ponekad opremljenih bunarima završenim karakterističnom kamenim grlom, tzv. "luburom". Bar dio ulice, kao i dvorišta bogatijih kuća bili su kaldrmisani rječnim oblutkom. Uske i krivudave ulice nosile su imena viđenih bratstava koja su u njima živjela.

Glavna ulica je bila Tećija (danas ulica Gojka Radonjića), koja se pružala, paralelno Ribnici, od Starodoganjske džamije do Tabačkog mosta na istoku. Od Starodoganjske džamije u pravcu juga, sredinom Varoši se pružala Ašik-mahala (danas ulica Spasa Nikolića), koja je od Osmanagića džamije prelazila u ulicu Ljubović, odnosno južni dio predgrađa.

U opštem izgledu, uravnoteženi niski gabarit cjelovite naseljske strukture Stare varoši nadvišavale su samo istaknute vertikalne dominante – citadela sa svojim kulama, Sahat kula, te minareta džamija. Mada nije prišlo bliže Ribnici, naselje je pitomu dolinu rijeke prisno vezalo za svoje tkivo posredstvom mlinova – sa jažama, amama, natapnih prostora bostana, te tri mosta (Stari – na ušću, Tabački i Kapadžića).

Poslije pripajanja Podgorice Knjaževini Crnoj Gori (1879. godine) dio muslimanskog stanovništva se iseljava sa turskom vojskom koja napušta grad. Mijenja se socijalna struktura i ustaljen način života, mnogi zanati i trgovine zamiru, što je od direktnog uticaja na naslijeđenu fizičku strukturu. Svojski odnosi, međutim, ostaju neizmijenjeni i značajno će uticati na održavanje tradicionalnog načina korišćenja prostora.

Kao odraz želje za društvenim, privrednim i tehničkim progresom Podgorice, 1886. godine, na desnoj obali Ribnice, započeta je planska izgradnja Mirkove (Nove) varoši. Plan je razvoj Nove varoši zasnovao na ortogonalnom rasteru pravih i širokih ulica (u koje se ulivaju prilazni putevi), sa velikim pravougaonim trgom u sredini. Logično postavljen sistem komuniciranja, uz funkcionalno dobro ostvarene veze sa urbanim tkivom Stare varoši, učinio je da se plan veoma brzo realizovao. Međutim, razvoj usmjeren ka Novoj varoši, u kojoj su se sve više koncentrisale javne funkcije, i trgovačke, zanatske i druge djelatnosti Podgorice, imao je za posljedicu ne samo zapostavljanje tradicionalnih privrednih aktivnosti Stare varoši već i otvaranje procesa postepene transformacije autentičnih vrijednosti i specifičnog urbanog ambijenta.

Predmetni prostor planskom dokumentacijom DUP-a „Stara varoš“ 1990. prepoznat je kao prostor značajne i vrijedne ambijentalne cjeline pa je iz tih razloga i definisana izrada Urbanističkog projekta, koji je usvojen 1994. godine. Sa aspekta očuvanja, zaštite i prezentacije kulturnog naslijeđa – ambijentalne cjeline Stare varoši, predmetni dokument je od izuzetnog dokumentacionog značaja jer je urađen u skladu sa metodologijom za rad na kulturnim dobrima.

Za ambijentalnu cjelinu Stare varoši definisana je granica obuhvata, koja je podudarna sa onom iz GUP-a 1989. godine i važećim DUP-om.

Na prostoru obuhvata plana **registrovana su sljedeća kulturna dobra**

Kulturna dobra od lokalnog značaja – III kategorija vrsta arhitekture

1. Tvrđava Ribnica	vojna arhitektura
2. Sahat kula	javna arhitektura
3. Osmanagića džamija	vjerska arhitektura
4. Starodoganjska džamija	vjerska arhitektura
5. Zgrada Osnovne škole u kojoj su
smješteni Prirodnjački muzej i Republički zavod za zaštitu prirode Crne Gore	javna arhitektura
6. Stari most na ušću Ribnice	inženjerska arhitektura
7. Kuća Čubranovića	stambena arhitektura

Tvrdava Ribnica

Sahat kula

Tvrdava Ribnica

Ruševine srednjovjekovnog grada nalaze se na ušću Ribnice u Moraču. Utvrđenje Ribnica ima poligonalnu osnovu sa četiri kule. Od turske gradnje, 70-tih godina XV vijeka, do danas je ostao nepromijenjen dio zida sa petospratnom kulom i trouglastim izbačenim dijelom kule. Ostali dijelovi utvrđenja su prepravljani.

Djelimično istražena, nalazi se u ruševnom stanju i van funkcije. Neposredno okruženje je ambijentalno preoblikovano izgradnjom kolske saobraćajnice i stambenim objektima koji su naslonjeni sa južne strane.

Predlog je da se sa arheološkim i arhitektonskim istraživanjima nastavi i da se ostaci, u okviru revitalizacije za novu kulturnu namjenu, prezentuju.

Sahat kula

Sahat kulu sagradio je Osman paša Osmanagić u drugoj polovini XVIII vijeka. Zidana je od pritesanog kamena, kvadratne osnove, a visoka je 16 metara. U gornjoj partiji kule nalazi se po jedan otvor sa sve četiri strane. Krov je uvučen i leži na osmougaonom tamburu. Pokriven je kanalicom. Sahat kula je vremenom pretrpjela znatne izmjene.

Fizičko stanje je dobro iako sat nije u funkciji. Neposredno okruženje je transformisano u odnosu na konzervatorske principe uređenja terena, u pogledu izbora materijala, tehnike izrade i opreme, kao i urbanog materijala.

Osmanagića džamija

Starodoganjska džamija

Osmanagića džamija

Džamija Osmanagića podignuta je krajem XVI vijeka. Zajedno sa Starodoganjskom džamijom predstavlja jedine vjerske objekte islamske arhitekture Stare varoši Podgorice. Osmanagića džamija sasvim je stradala u Drugom Svjetskom ratu. Očuvane ostatke zidova Služba zaštite je konzervirala a potpuna rekonstrukcija obavljena je krajem XX i početkom XXI vijeka. Zanatski radovi na obradi fasade

fugovanjem obavljani su suprotno konzervatorskim principima. Uz ogradne zidove parcele i u sklopu drugih objekata formiran je sanitarni prostori.

Džamija je u vjerskoj funkciji i fizički je u dobrom stanju. U sklopu budućih radova na održavanju planirati i zamjenu fuga, kao i druge mjere na uspostavljanju autentičnosti enterijera i eksterijera.

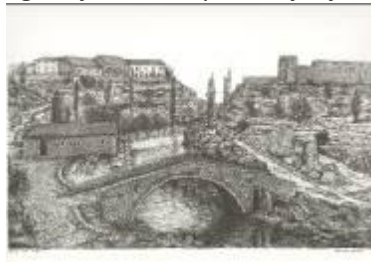
Starodoganjska džamija

Starodoganjska džamija je najstarija u Podgorici. Godine 1927. je prepravljena i tom prilikom je izmjenjen njen prvobitni izgled.

Džamija je u vjerskoj funkciji i fizički je u dobrom stanju. U sklopu budućih radova na održavanju planirati i zamjenu fuga, kao i druge mjere na uspostavljanju autentičnosti enterijera i eksterijera.

Zgrada Osnovne škole

Stari most na ušću Ribnice

Kuća Čubranović

Zgrada Osnovne škole

je prva javna građevina Stare varoši namjenjena obrazovanju. Zgrada se nalazi na centralnom trgu i zajedno sa objektom Sahat kule formira javni prostor koji simbolizuje varoš XVIII vijeka. Iako su autentični arhitektonski elementi preoblikovani ambijentaln značaj kojeg objekat ima u odnosu na trg, na prvom mjestu svojim gabaritom i odnosom prema Sahat kuli, i dalje dominiraju i podsjećaju na tradicional izgled.

Zgrada škole je u više navrata mjenjala namjenu a sada se koristi za kulturu. U njoj su smješteni Republički zavod za zaštitu spomenika prirode i Prirodnjački muzej Crne Gore. U prizemlju zgrade je izložen dio bogate prirodnjačke zbirke. Objekat je srednjeg boniteta.

Stari most na ušću Ribnice

Gradnja mosta se vezuje za predturski period. Jednim poluoblčastim lukom premošćena je Ribnica, a prema lijevoj obali, u ravni terena, most se produžava još jednim manjim, poluoblčastim lukom. Na lijevom stubu zasveden je otvor radi smanjivanja otpora stuba u slučajevima veće količine vode Ribnice. Most je obnovljen. Neposredno pored mosta, u samom koritu rijeke Ribnice nalaze se ostaci srušenih zidova vodenice.

Most je konzerviran, u dobrom stanju i adekvatno prezentovan. U funkciji je pješačkih staza za prilaz tvrđavi.

Kuća Čubranović

u Džefer Mahali, u Staroj varoši, je jedan od rijetko očuvanih objekata staropodgoričke arhitekture XIX vijeka. Kuća je skoro kvadratne osnove sa prizemljem, spratom i krovom na tri vode sa krovnim pokrivačem od ćeramide. Prizemlje je služilo za magazin, dok je sprat korišćen isključivo za stanovanje. Posebno je dekorativna glavna fasada sa trijemom, stepeništem i naglašenim ritmom prozorskih otvora. Kuća je vremenom doživjela izvjesne promjene. Oko nje je popločano dvorište s baštom, koje je bilo opasano zidom sa monumentalnom kapijom. Kuću je gradio imućniji društveni

sloj i sadrži orijentalne elemente arhitekture. Od 70-tih godina je vlasništvo porodice Vučković i u funkciji je ugostiteljstva. Rijetko očuvan primjer stambene arhitekture Stare varoši.

Inicijativa za uspostavljanje zaštite

Kulturna dobra od lokalnog značaja

1. Tabija kula (Tablja)
2. Stari mlin (ruševina)
3. Kuća Krpuljevića

vrsta arhitekture

vojna arhitektura
privredna arhitektura
stambena arhitektura

Sa urbanističkog aspekta jednako su važni elementi koji predstavljaju potencijal za povećanje kvaliteta životne sredine zbog samih prednosti pejzaža ili zbog njihove uloge u uključivanju drugih razvojnih programa u pejzaž. Nezavisno od namjene umjerenim korišćenjem predmetnog prostora, a posebno slobodnog neizgrađenog za baštu, livadu, voćnjak..., uspostaviće se povezivanje među osnovnim elementima.

Imajući u vidu prirodni potencijal prostora i njegovu očuvanost, blizinu centra grada, centralnih i društvenih djelatnosti, te područja za opuštanje (fragmenti kulturnog i prirodnog pejzaža u obuhvatu ali i u neposrednom okruženju) koncept pejzaža i zelenog sistema je vrlo prisutan u planiranju ovim prostorom.

Služba zaštite nije definisala zaštitni prostor kulturnih dobara, kao ni njihovu zaštitnu („buffer”) zonu.

2.3 Pejzažne vrijednosti

Područje opštine Podgorica u geološkom i geomorfološkom smislu se dijeli na područje Zetske ravnice (gdje leži grad) i planinsko brdski dio. Zetska ravnica predstavlja geotektonsku depresiju u području Dinarida ispunjenu tercijskim marinskim sedimentima.

Zemljišni sloj na području Zetske ravnice je uglavnom sastavljen od aluvijalno-deluvijalnih nanosa, a ravan reljef i submediteranska klima uslovi su formiranje čvrstih zemljišta. Zemljišni sloj je razne debljine (u gradskom dijelu plići). Najprisutniji su tipovi: aluvijalni i glinice i crvenice u vangradskom, a smeđa zemljišta u urbanom dijelu opštine.

Čitav sistem je vodopropustan, sklon isušivanju i u ljetnoj i u zimskoj polovini godine, čemu pogotovo doprinose klimatske karakteristike (veliki broj sunčanih i toplih dana, neravnomjerna količina padavina u toku godine, jak i čest sjeverni vjetar, nedostatak mrazeva). Ovo predstavlja problem za formiranje i održavanje zelenog sistema grada. Zbog toga treba voditi računa u izvođačkim projektima uređenja terena o izboru sadnog materijala i njegovoj sveobuhvatnoj zaštiti i njezi.

Područje opštine Podgorica je stanište termofilne zajednice *Rusocarpinetum Orientalis* u subasocijaciji sa makedonskim hrastom (*Quercetosum Macedonica*).

Riječna korita rijeka Morače i Ribnice dijele gradsku teritoriju, grubo rečeno, na tri dijela: Novi grad- na desnoj obali Morače i Nova Varoš i Stara Varoš na lijevoj obali, odvojene rijekom Ribnicom.

Stara Varoš i most na Ribnici – početak XX vijeka

most na Ribnici – danas

Stara Varoš leži na obalama dviju rijeka, nalazi se u neposrednoj blizini centra grada tako da ima veliki značaj u urbanističkom sagledavanju grada kao cjeline. Ovaj dio grada leži na fluvionacijalnim terasama rijeka Morače i Ribnice, a u zaledju se nalazi uzvišenje Ljubovič. Stara Varoš je većinom zona I kategorije za urbanizaciju i uređenje terena. Izuzetak čine pojasevi neposredno uz duboka i strma riječna korita kanjonskog tipa koja mjestimično dostižu dubinu do 20 m. Tu se radi o tvrdim ali nestabilnim konglomerativnim terasama. Zona I kategorije za ovaj plan znači da je nagib terena mali i kreće se u granicama manjim od 5, podzemne vode su na dubinama većim od 4 m, teren je stabilan a nosivost dobra.

3. PREDMET I CILJ KONKURSA

Predmet konkursa je dugo iščekivano uređenje degradiranog korita Ribnice od Novog mosta do Sastavaka (Skalina), sa posebnim osvrtom na uklapanje postojećih uređenih fragmenata u jednu cjelinu i prijedlogom rekonstrukcije starog mlina u cilju kreiranja autentičnog ugostiteljskog objekta kao reперne tačke lokacije. Veoma važan segment projekta jesu i konekcije obala sa okolnim terenom, kako sa parkovskim površinama tako i sa urbanim tkivom u cilju postizanja dostupnosti riječnog korita za sve grupe građana. Parkovske površine su ušle u predmetnu oblast sa ciljem kreiranja jedinstvene slike pejzaža.

U Urbanističkom projektu "Stara Varoš"-izmjene i dopune iz 2012. godine se navodi: "Imajući u vidu značaj i vrijednost slobodnih javnih prostora, u pogledu identiteta Stare varoši i Glavnog grada, za dalju razradu predlaže se raspisivanje konkursa."

Upravo će odabrana rješenja sa ovog konkursa poslužiti kao osnov za izradu Studije koja će prostor rijeka i priobalja Morače i Ribnice u Podgorici integralno sagledati i definisati sadržaje, aktivnosti, pristupe i oblikovne elemente koja je predviđena Prostorno urbanističkim planom Podgorice iz 2014. godine i kasnije za izradu PUP-om predviđene Lokalne studije lokacije "Ribnica".

Osnovni cilj konkursa je obezbijediti kvalitetno, realno i izvodljivo idejno arhitektonsko rješenje uređenja korita Ribnice. Uzimajući u obzir sve učestalije zahtjeve građana za ozelenjavanje javnih prostora Podgorice i realne potrebe za urbanim zelenilom, Glavni grad raspisuje konkurs kako bi se i stručna javnost uključila i na najbolji način osmislila ove javne prostore. Usvajanjem Strategije adaptacije na klimatske promjene Glavnog grada Podgorice 16. maja 2016. godine kreirale su se pretpostavke za pokretanje inicijative za kreiranje i razvoj urbanog zelenila kao jedne od strukturalnih mjera adaptacija na klimatske promjene predloženih ovim dokumentom. Od autora konkurskih radova se očekuje da na stručan i kreativan način osmisle "zeleni koridor" koja bi dodijelila ovom prostoru novu ambijentalnu i funkcionalnu vrijednost. Treba napraviti adekvatan izbor vrsta i voditi računa o svim kompozicionim elementima.

4. PLANSKA I DOKUMENTACIONA OSNOVA

Predmetno područje je ušlo u zahvat 5 urbanističkih planova detaljne razrade i to: UP "Stara Varoš" – izmjene i dopune od 2012. godine; UP "Nova varoš" - izmjene i dopune od 2006. godine – blokovi X i Y od 2011; DUP "Stara Varoš – blok 7" od 2005. godine i DUP "Drač – putnički terminal" od 2006. godine. Na grafičkom prilogu "Podloga" na kojoj su sublimirane namjene površina iz pomenutih planskih dokumenata može se očitati detaljna namjena ovog prostora. Prostorno-urbanističkim planom Podgorice iz 2014. godine cijela zona je označena kao "površine javne namjene".

U nastavku se navode smjernice iz pomenutih planova.

4.1 Iz UP-a "Stara Varoš" – izmjene i dopune od 2012. godine:

„Intezivno izgrađena urbana sredina na području ovog UP-a sa loše održavanim površinama za ozelenjavanje iziskuje poseban planski pristup i način ozelenjavanja.

Prostor Urbanističkog projekta "Stara Varoš" predstavlja dio gradske aglomeracije Podgorice koji je lociran na terenu uz ušće rijeke Ribnice u Moraču. To je krajnji zapadni dio podgoričke Stare Varoši koja se odavde razvila ka istoku uzvodno duž lijeve obale rijeke Ribnice.

Kao dio gradskog areala na zapadu i sjeveru teritoriju odsijecaju duboke kanjonske doline pomenutih vodotoka, dok ga od sačuvanih fragmenata nekadašnje Stare Varoši, na istoku odvajaju formirani ulični koridor ulice Braće Zlatićana - Ilije Milačića.

Postojeći stepen ozelenjenosti područja DUP-a je nizak. Prisutni su zasadi četinara (uglavnom čempresi) dok su drvoredne sadnice vema malo zastupljene. Prisutno je zelenilo okućnica, na kojima osim vinove loze, kivija, sadnica voćaka, nalazimo i razne vrste dekorativnog šiblja i perena. Specifična arhitektura Stare Varoši, uske ulice, visoki zidovi oko okućnica, uslovlili su nemogućnost formiranja linearnog zelenila.

Korita rijeka Ribnice i Morače, sa izuzetkom kraće dionice ušća vodnog toka rijeke Ribnice u Moraču, i njihova priobalja su u hidrotehničkom i pejzažnom pogledu potpuno neuređeni. Ova ocjena ima poseban značaj kada se ima u vidu da je područje obuhvaćeno UP-om zapravo centralna gradska zona. Naime, rješenje uređenja ovih dijelova vodotokova trebalo bi da bude u prostornom, hidrotehničkom, ekološkom i estetskom pogledu primjereno centru grada.

Na osnovu raspoloživih dokumenata o obavljenim arheološkim istraživanjima i fotografije (Kel Marubi) snimljene pred oslobođenje od Turaka, koja prezentuje cjelovitost utvrde i približne dimenzije pojedinih elemenata (kule, bedemi, reduti i dr.) predloženo je da se, uz sve respekte odgovarajućeg naučnog tretmana ostataka tvrđave, izvrši njena cjelovita rekonstrukcija. Monumentalni korpus utvrđenja bio bi tako prisutan u tkivu Stare Varoši (i grada uopšte), kao svjedočanstvo koje pouzdano govori o jednom periodu njene fizionomije i uloge isturenog bastiona moćnog Skadarskog Sandžakata prema Crnoj Gori.

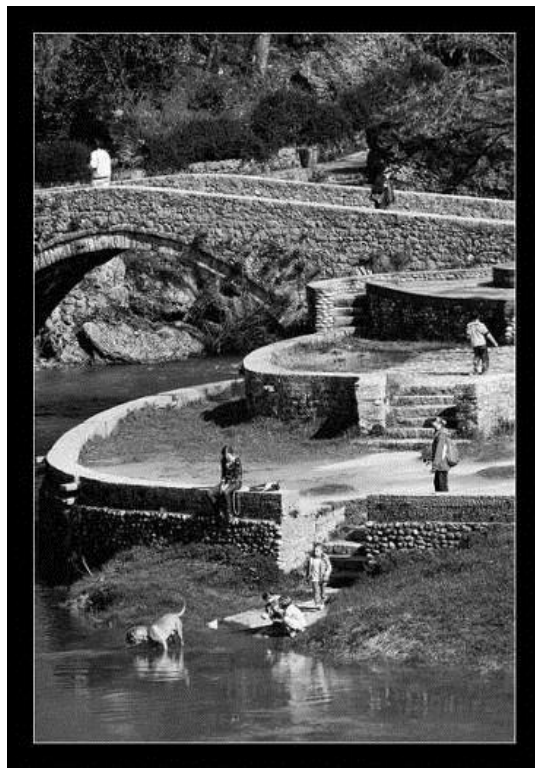
Prostor uz vodotok Ribnice, u velikoj mjeri u funkciji tvrđave, tretiran je kao rekreativna površina, oplemenjena rekonstrukcijom jednog preostalog mlina i privođenjem ugostiteljskoj funkciji postojećeg stambenog objekta nizvodno.

U slučaju mlina potrebno je vratiti nedostajuće djelove i prezentirati ga u skladu sa izvornom namjenom tj. njegovom utilitarnom funkcijom, npr. kao etnografski eksponat. I drugi objekti arhitektonske baštine zadržavaju svoju prvobitnu namjenu.

5.2.2 SMJERNICE ZA ZAŠTITU PRIRODNIH I PEJZAŽNIH VRIJEDNOSTI

Uređenje obala

SKALINE ili SASTAVCI - naziv „zavisi“ od generacije. Starija populacija ovo romantično mjesto i sastajalište zaljubljenih više pamti i voli pod imenom Sastavci. Podijeljena su mišljenja o tome, ali je jedno sigurno, da zadovoljava sve ukuse. Most na ušću Ribnice u Moraču »generacijsko« sastajalište zaljubljenih. Posmatranje zalaska sunca sa ovog »podgoričkog mosta uzdaha« je nešto što se ne zaboravlja. Primjer je dobro uredjenog gradskog prostora, mada je posljednjih godina prisutna devastacija ovog značajnog gradskog simbola.

Skaline nekad

Skaline danas

Smjernice za uređenje obala

- *Uraditi pejzažnu taksaciju – detaljnu analizu postojećeg zelenog fonda , na osnovu čega će se u daljim fazama projekta odrediti zdravstveno stanje i vitalnost, dekorativnost kao i sve parametre potrebne za očuvanje vrijednih a uklanjanju malovrijednih primjeraka, kao i buduće njege i izbora vrsta.*
- *Uraditi projekat pejzažne arhitekture koji bi obale sagledao kao cjelinu i na najbolji način dao predlog za valorizaciju ovih značajnih a malo iskorišćenih gradskih prostora a takodje očuvanje i unapređenje prirodnog ambijenta rijeka.*
- *Različite forma rekreacije, kao što su šetnja, odmor, igra itd. treba da se razviju u budućem prostoru duž obale Morače i Ribnice, a potrebno je osigurati bezbjedan silazak na obalu.*
- *U okviru granica ovog plana se nalazi i dio obale Ribnice čija kontakt zona je na drugoj obali postojeći park. Potrebno je čitav ovaj prostor sagledati kao cjelinu. Posebnu pažnju posvetiti uređenju obala Ribnice.*
- *Takodje je potrebno napraviti vezu lokacije Predgrad sa silaskom na Ušće.*
- *Na lokaciji kod mosta Union bridge obezbijediti silazak na rijeku i obezbijediti uslove za rekreaciju stanovništva (pecanje, eventualna pontonska konstrukcija sezonskog karaktera –kajak, plivanje i sl.)*
- *U pogledu vrtno-arhitektonske obrade prostora forsirati prirodni, pejzažni stil koji će se prirodno oslanjati kontakt zone u zaleđini i na obalu Morače. Sadnja je u sklopovima. Osvjetljenju je potrebno dati multifunkcionalan karakter i ostvariti igru svjetlosti sa krošnjama drveća kao i osvjetljenje pejzažnih terasa ka obalama rijeka koje će se uklopiti u prirodan karakter ovog prostora.*

Smjernice za primjenu djela likovnih umjetnosti

Pri rješavanju dispozicije djela iz oblasti likovnih i primijenjenih umjetnosti na prostoru obuhvata UP-a potrebno je poštovati sljedeće principe:

- *Postojeći sklop izgrađenosti;*
- *Proporcije i pozicije čovjeka u prostoru;*
- *Perceptivno sagledavanje u kretanju.*

Parternom materijalizacijom prostora, pješačkih tokova, ulica, parkovskih staza, kao i mjesta susreta građana i posjetilaca daje se nova likovna nota.

Razmještajem drvoreda, ukrasnog zelenila, očuvanjem starih stabala, doprinos vizuelnom interesu urbane sredine je veći.

Urbana oprema sa dobro riješenim uličnim osvjetljenjem daje poseban vizuelni efekat, pa je treba kontrolisati.

Prostor zaštitnog zelenila, posebnim elementima kroz pejzažnu arhitekturu treba oplemeniti sadržajem atraktivnog izgleda ka poboljšanju funkcije i estetike. Na ovaj način će se realizovati želje i ideje programa plana i zahtjeva građana i korisnika prostora.

Imajući u vidu značaj i vrijednost slobodnih javnih prostora, u pogledu identiteta Stare varoši i Glavnog grada, za dalju razradu predlaže se raspisivanje konkursa.

URBANISTIČKO - TEHNIČKI USLOVI ZA REKONSTRUKCIJU RUŠEVINA I OBJEKATA TRADICIONALNE ARHITEKTURE

Ovi uslovi se izdaju u cilju obnove ruševnih i uništenih dijelova na osnovu podataka na terenu i autentične dokumentacije o njegovom vizuelnom izgledu i sadržini.

Rekonstrukcija ruševina je obnova ruševnih objekata kojima se uspostavlja gabarit, izgled i uvodi namjena kojom se ne ugrožava njegova arhitektonsko-ambijentalna vrijednost. Ovaj postupak podrazumjeva uvođenje adekvatne infrastrukturne opreme.

Imajući u vidu da se na samom objektu sagledavaju svi bitni arhitektonski elementi za njegovu rekonstrukciju (u pogledu horizontalnog i vertikalnog gabarita, rješenja krova, oblika i izgleda) ovim projektom je izvršena njihova identifikacija i u tabelarnom prikazu urbanističkih pokazatelja po parcelama prikazani su maksimalni kapaciteti na osnovu kojih se mogu izdati UTU za njihovu rekonstrukciju.

Urbanističko-tehnički uslovi za rekonstrukciju ruševina se mogu izdati na osnovu:

- *sačuvanih materijalnih podataka na terenu (u pogledu horizontalnog i vertikalnog gabarita sagledivih na ruševnim ostacima objekta);*
- *dokumentacione osnove DUP-a 1990. godine;*
- *konzervatorskih uslova nadležne Službe zaštite;*
- *stečenih urbanističkih prava i principa urbanizacije prostora, u pogledu vizura, osunčanja, provjetrenosti.*

Uslovi za rekonstrukciju objekata glase:

- *Rekonstruisani objekat je u pogledu gabarita (horizontalnog i vertikalnog - spratnosti) prilagođen zatečenom stanju na terenu i sa postojećim okruženjem predstavlja jedinstvenu ambijentalnu cjelinu.*
- *U postupku njihove obnove građenje prilagoditi tradicionalnim tehnikama i materijalima - kamen, drvo, crijep ili savremenim materijalima koji u finalnoj obradi podražavaju primjenjena rješenja iz tradicionalne arhitekture (kuća u kamenu sa kosim krovom blagog nagiba, krovnog pokrivača od kanalice, otvori prozora i vrata u kamenom okviru, i dr.). Ukoliko su neke fasade obrađene u malteru potrebno je odabrati boje maltera koje se uklapaju u ukupnu sliku predmetne zgrade i neposrednog okruženja (patinirane boje terakote ili boje koja je u tonalitету slična boji kamena (bež, oker, sivo).*
- *Gabarit, oblik, forma i izgled su jednostavni, svedenog kubusa, ravnih linija i izgleda fasada koje u svim elementima podražavaju tradicionalna rješenja karakteristična za Staru varoš. Fasade izvoditi u punim kamenom zidanim platnima sa pravougaonim otvorima koji su u etaži prizemlja i potkrovlja manjih dimenzija.*
- *Dispozicija, oblik i proporcije otvora prozora i vrata imaju značajnu ulogu u oblikovanju fasada. Otvore prozora prema broju, rasporedu i oblikovanju prilagoditi tradicionalnom rješenju (dvije, tri ose). Isključuje se mogućnost formiranja otvora velikih površina, okrugli ili kvadratni prozori; panorama-prozori ne odgovaraju građevinama u istorijskom ambijentu i negativno utiču na ukupan izgled ambijentalne cjeline. Otvore predvidjeti u kamenim okvirima a njihovo zatvaranje stolarijom.*
- *Pristupnu fasadu ili najmanje fasadu prizemlja projektovati i izvoditi u kamenu podražavajući obradu i tehniku zidanja tradicionalnog rješenja.*

- Rješenje krova predvidjeti po uzoru na tradicionala, krov na četiri vode, rijetko na dvije, a izuzetno na više voda.
- Krovnu konstrukciju raditi od drvenih nosača, sa nagibom krova od min 18° do max 22°.
- Za krovni pokrivač predvidjeti tamnocrvenu kanalicu.
- Stolariju predvidjeti kao dvokrilnu sa podjelom na polja, a otvore vrata kao puna ili poluzastakljena. Isključuje se mogućnost upotrebe bravarije, jednokrilih otvora bez podjele kao i jedinstvenih staklenih krila krupnih proporcija (panoramski stakleni otvori).
- Zaštitu otvora od sunca predvidjeti drvenim "škurima". Isključuje se mogućnost upotrebe roletni.
- Boja spoljašnje stolarije je u prirodnoj boji drveta i tonirana premazima sadolina.

4.2 Iz DUP-a "Stara Varoš – blok 7" od 2005. godine:

Водотоци Рибнице и Мораче треба да постану централна оса будућег развоја система зеленила града и мјеста рекреације становника.

Смјернице за уређење:

- изградња пјешачких стаза дуж ријечне обале.
- стазе обрадити у природном материјалу - ломљени камен, са подзидама од истог материјала.
- стазе опремити клупама од дрвета или камена и корпама за смеће
- задржати природни пад терена и конфигурацију ријечних тераса.
- за учвршћивање и озелењавање тераса користити сљедеће врсте: *Tamarix germanica*, *Muricaria germanica*, *Elaeagnus angustifolia*, *Ephedra campulopoda*, *Laurus nobilis*, *Arbustus unedo*, *Jasminum nudiflorum*, *Celmis ausmralis* и др.

4.3 Iz Prostorno urbanističkog plana Podgorice od 2014. godine:

Ribnica izvire iz Vrela ribnickih ispod Kakaricke gore i, do ušća u Moraču, teče skoro samim centrom grada. Ribnica je sada opterećena - zagađena otpadnim vodama i čvrstim otpadom, što narušava, kako njenu estetiku, tako i brojne potencijalne funkcije (kupališna i sl.). Naime, transformacija Ribnice u kupališni objekat pretpostavlja – fizičko dislociranje svih otpadnih i površinskih voda, kao i čvrstog otpada. U takvom, mogućem novonastalom ambijentu njeno korito treba urediti (kinetirati), što bi omogućilo podizanje više plaža sa fleksibilnim ustavama koje bi se u nekupališnom periodu spuštale na nivo dna uređenog korita. Sugerise se da PUP Podgorica istraži ovu mogućnost i, eventualno, detaljnije razradi.

(...)

Osnovni elementi dogradnje sistema zelenih površina su:

– Linearni prostori uz doline vodotoka sa prirodnim kupalištima: potez Morače od Krivog mosta do sliva Zete (Duklja) i potez Ribnice, od ušća do Cvijetinog brijega (uređenje pretežno gradskog značaja), od Cvijetinog brijega do Vrela ribnickih (rekreativnog značaja)

Pri koncipiranju uređenja korita Ribnice i Morace potrebno je planirati pješačke staze (šetališta) sa pratećim sadržajima koji upotpunjuju koncept, jer bi se na ovaj način valorizovale obale rijeke, i dodijelila im se funkcija koju danas nemaju.

Pri koncipiranju uređenja korita Ribnice (kupalište, šetalište...) treba predvidjeti i planiranje kružne biciklističke staze, kao dio integralnog segmenta buduće fizionomije i multifunkcije ove –gradske rijeke. Takođe, obavezno je u okviru daljeg uređenja park-šume Gorica i Kakaricke gore planirati biciklističke staze u okviru rekreativne funkcije, kao i uz korito rijeke Moraće, kako bi na taj način gradsko jezgro Podgorice i navedeni zeleni koridori i parkovi bili povezani.

Prostor vodotoka Ribnice uz koje je urađeno šetalište, potrebno je bolje uvezati sa gradskim jezgrom, uz postavku određenih sadržaja za pasivan i aktivan odmor. Budućim razvojem prostora omogućiti izlazak na rijeku kroz prikazane nacine uređenja vodotoka. Koristiti prirodne materijale i biljnom sadnjom uvezati zemljište, čime bi se spriječila erozija rječnog vodotoka. Koristiti biljni materijal koji dobro vezuje zemljište i koji raste na vlažnim staništima sa izraženom dekorativnom funkcijom. Mogućnost sadnje visokodekorativnih solitarnih stabala (hidrofilna vegetacija - Salix, Fraxinus, Populus itd.) koje bi naglasile prostor i dale estetsko-dekorativni vizuelni identitet. Primjer vrsta koje dobro vežu zemljište i podnose vlažno zemljište: Alnus glutinosa (korijen prodire 1,5 m u zemljište), Fraxinus excelsior, Quercus robur, Salix alba, Salix fragilis. Preporučuje se primjena trske: Glyceria maxima i Phalaris arundinaces.

Uređenje vodotoka sprovesti kroz primjenu prirodnih materijala, kaskadno riješenih zelenih terasa uz izlazak na rječne tokove, čime bi se minimizirao efekat “betoniranja” rječnih tokova.

5. PROGRAM I PREPORUKE

Kako ne postoji urađena detaljna geodetska podloga predmetnog prostora, neophodan je obilazak lokacije u cilju sagledavanja denivelacija i konfiguracije terena.

Uzeti u obzir oscilacije rječnog vodostaja tokom godine. Podaci iz hidrometeorološkog zavoda CG:

Hidrološka stanica	Vodotok	Kota “0” vodomjera (mnv)	H max (cm)	H min (cm)
Vezirov most	Morača	24.6	1226	4
Podgorica	Ribnica	32.5	298	4

**Podaci se odnose na vodostaje izmjerene na HS Vezirov most – Morača (period 1948-2017) i HS Ribnica (period 1949 – 2002)*

Pažljivo birati biljne vrste u skladu sa preporukama i smjernicama iz planske dokumentacije u skladu sa pravilima struke.